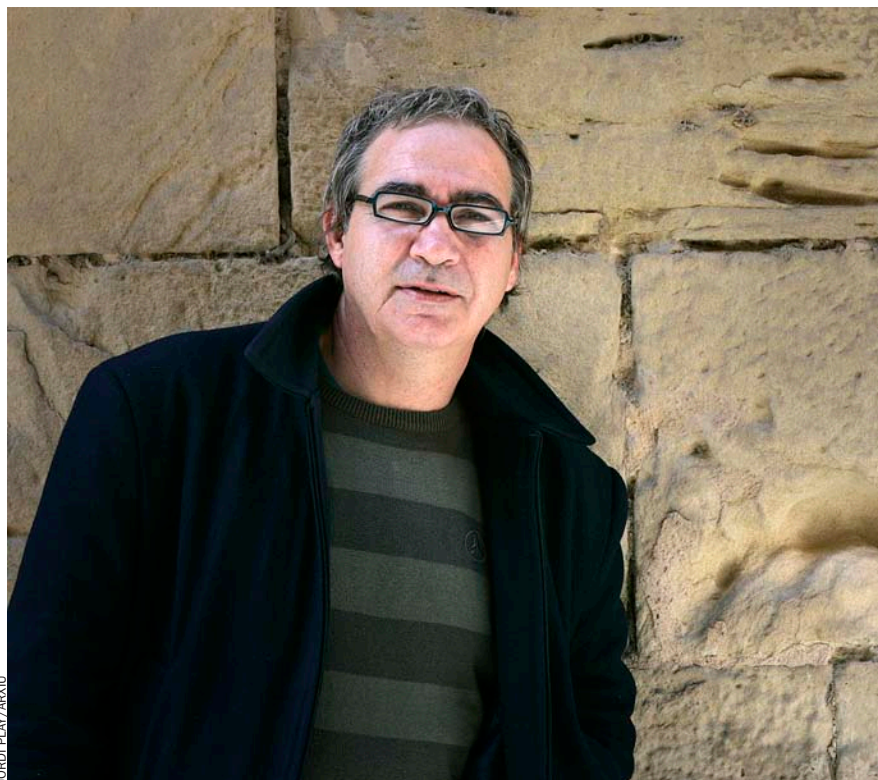

L'aparició de la Mare de Déu de Montserrat realça el nou Verdaguer

JORDI PLAY/ARXIU

Andreu Carranza (Ascó, Ribera d'Ebre, 1957) s'enfronta al personatge de Jacint Verdaguer amb total llibertat, més enllà del respecte a la història.

La primera imatge de la Mare de Déu de Montserrat fou trobada per uns xiquets pastors el 880 a l'interior d'una cova, segons la llegenda. Però el que realment van trobar va ser la mare de Déu en persona. Als pastors "se'ls va aparèixer la Mare de Déu" i, per tant, el que es va celebrar al cap de mil anys va ser "el mil·lenari de l'aparició de la Mare de Déu de Montserrat".

Jacint Verdaguer va formar part de la comissió del mil·lenari i el fet que la verge es dignés a baixar fins a Montserrat des del cel reforça la importància que la muntanya sagrada va tenir per al capellà i escriptor.

La revaloració de la fe montserratina de Verdaguer –i, per extensió, la de tots els catalans creients– és un esforç i un mèrit que han estat reconeguts i

La sorprenent aparició de la Mare de Déu de Montserrat realça el nou Verdaguer recreat per l'escriptor Andreu Carranza a la novel·la 'El poeta del poble', premi Josep Pla 2015.

recompensats per un jurat literari de cinc persones, el jurat que el 6 de gener va concedir a la novel·la *El poeta del poble*, d'Andreu Carranza, protagonitzada per Jacint Verdaguer, el premi Pla 2015.

No és un jurat qualsevol. Sebastià Alzamora és llicenciat en filologia catalana i gestor cultural de llarga experiència. Rosa Cabré és doctora en filologia catalana i professora titular de la Universitat de Barcelona. Antoni Pladevall és llicenciat en filologia clàssica i professor de llatí i grec. Ester Pujol, editora del Grup 62, és llicenciada en història contemporània. I Àlex Susanna és llicenciat en filologia catalana i director de l'Institut Ramon Llull. A més, dos d'ells, Pladevall i Pujol, són osonencs, com el protagonista del llibre.

Fascinat per la notícia de l'aparició divina, el lector llegirà, però, pàgines més endavant, que el mil·lenari era el de la "trobada de la imatge de la Moreneta". La veritat, com se sap, té mil cares i la literatura és una eina ideal per demostrar-ho. Amb aquesta estratègia la novel·la guanya molt en ambigüïtat, un tret que els crítics literaris valoren especialment en les obres mestres.

No és l'única virtut d'*El poeta del poble*. Potser el més destacat és l'esforç –titànic– per acostar al lector d'avui la vida i l'època de Verdaguer i això, sens dubte, ho han tingut en compte els membres del jurat a l'hora d'establir el veredict.

Un nou Ateneu. Així, a la primera pàgina descobrim que la festa de recepció als poetes convidats als Jocs Florals del 1868 es va celebrar a l'Ateneu de Barcelona i poc després que l'associació es trobava al carrer de la Canuda, més ben dit, al "carrer Canuda", escriu encertadament l'autor perquè així el text llisqui més bé.

L'Ateneu Barcelonès es deia Ateneu de Barcelona, aquell 1868, pensarà el lector? No, es deia Ateneu Català i no es convertiria en Barcelonès fins al 1872, en fusionar-se amb altres entitats. Tampoc no ocupava l'actual palau de la Canuda –s'hi va traslladar el 1906– sinó un local de la Rambla.

Però parlar d'un fantasmagòric Ateneu Català situat a la Rambla allunyaria el pensament del lector de la familiar imatge de l'actual Ateneu, hereu del Català, la seva continuïtat.

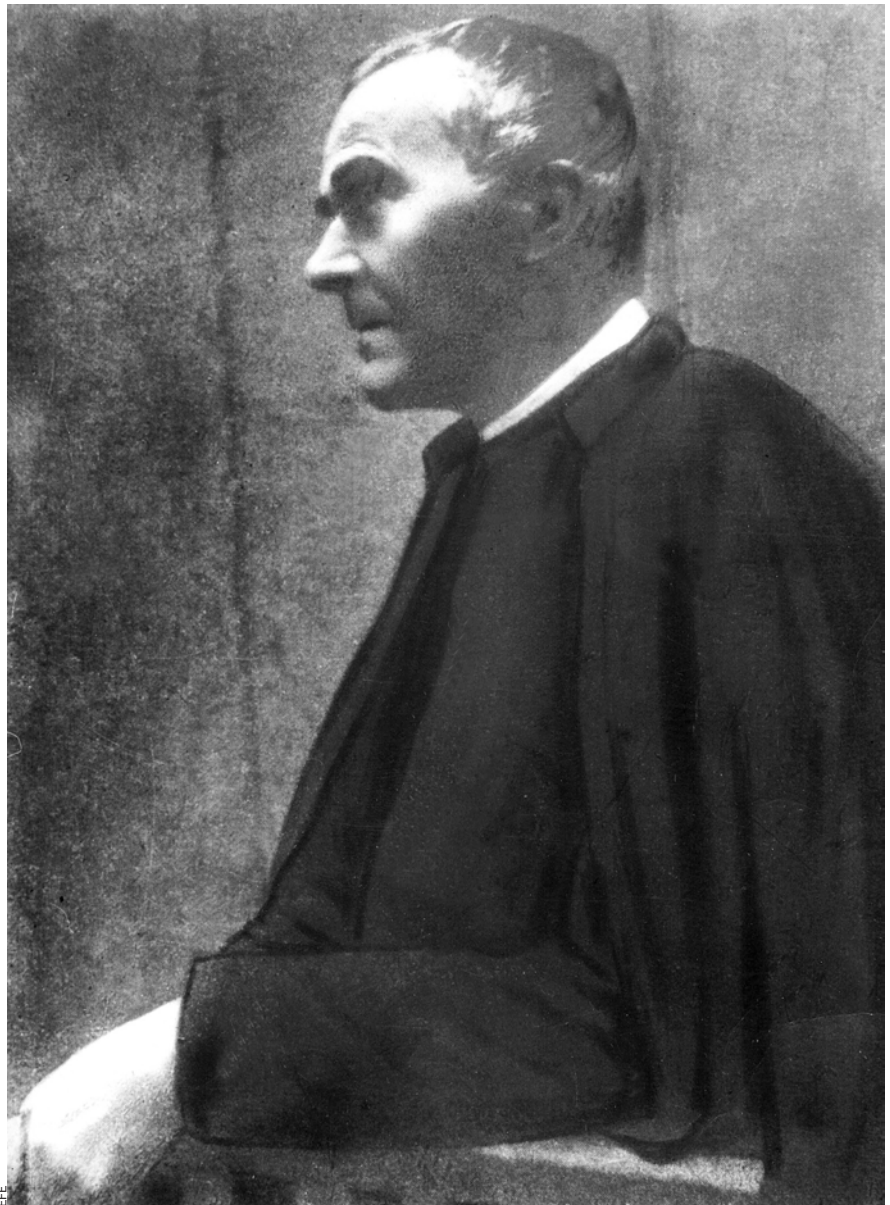
Pel que fa a la cronologia, trobem una altra aportació literària. La festa dels Jocs, escriu l'autor, "s'havien celebrat, aquell mateix dia", quan es van fer el dia abans. D'aquesta manera, el dia aquell en concret que serveix per engegar la narració té més pes en la vida de Verdaguer. I en la novel·la.

A la festa, Victor Balaguer va proclamar en el seu discurs, diu Carranza, que "avui, aquí, entre tots nosaltres, tenim materialitzada, encarnada, la renaixença de la llengua catalana en un fadrí de muntanya, un jove poeta de la Plana de Vic", una mitificació nova sobre aquella festa, a afegir a l'altra gran mitificació feta per alguns dels primers biògrafs i desmentida posteriorment: que Mistral li va dir *Tu Marcellus eris...*, idea que Carranza no dubta a desaprofitar.

Però, com diu Mistral mateix en la carta que va enviar a Verdaguer i que el poeta de Folgueroles va incloure al llibre *L'Atlàntida*, la frase la va sentir a dir a la festa, aquell dia, no la va pas pronunciar. Ara bé, si els biògrafs mitifiquen Verdaguer, amb més dret ho pot fer un creador que converteix el poeta en personatge de novel·la.

El fantasma Chateaubriand. Com també té dret a dir, devien pensar els membres del jurat, que Chateaubriand va proclamar Mistral "el nou Homer" després de llegir *Mireia* —per a Carranza, un "poemari"— cosa impossible, perquè l'escriptor es va morir onze anys abans de l'edició del llibre. Cal reconèixer que, per raons fonètiques, dóna més prestància ser nomenat Homer per un Chateaubriand que per un Lamartine, com en realitat va escaure's. També per raons fonètiques, és a dir, estilístiques, el novel·lista escriu que el pare de Verdaguer era conegut com "Pep de can Torrent", quan era anomenat en Pep de Torrents.

Un altra virtut literària del llibre és la llibertat —la de tot creador— a citar de manera diferent els noms dels títols, en especial els de la premsa. *La Corona* passa a *Corona*; *La Opinió*, a *La Opinió de Valencia*; *Eco de la Montaña*,

Jacint Verdaguer protagonitza la novel·la *El poeta del poble*, premi Josep Pla 2015, publicada per l'editorial Destino, del grup Planeta.

a *El Eco de la Montaña de Vic* i, sobretot, *La Veu del Montserrat*, el periòdic més esmentat a la novel·la, a *La Veu de Montserrat*, canvi ben lícit atès que la publicació va ser l'antecessora de *La Veu de Catalunya*.

De manera diferent o, un per l'altre. Així, la sèrie "Un sacerdot calumniat" va ser publicada a *El Noticiero Universal*, quan ho fou a *La Publicidad*. El primer diari només va publicar un article previ, "Comunicat", no pas la sèrie.

També es poden modificar els títols de llibres i opuscles. *Catalanisme. Lo que és i lo que deuria ser* és transcrit *Catalanisme. Lo que és i lo que hauria*

de ser. O escriure un títol verdaguerià de dues maneres: *Los minyons d'en Veciana* i *Els minyons d'en Veciana*.

La llibertat artística s'estén als topònims: el famós pont d'en Bruguer de Vic, que trepitjava cada dia el seminarista Verdaguer per entrar i sortir de la ciutat, esdevé el pont del Bruguer; i el Tibidabo, Tibidavo. I més que modificacions, a vegades es tracta d'autèntiques creacions, com quan parla del llac Meranges.

I s'estén alhora als noms de persona: Rubió i Ors es converteix en Ors i Rubió; Josep Comadevall, el capellà de la Mare de Déu del Munt, en Joaquim Comadevall; i Rocaberti, en Rocaberí.

Llibertats variades. Llibertat per poder ser infidel a les nombroses citacions textuais; llibertat per canviar noms, títols i topònims i llibertat per ajustar la geografia a les necessitats narratives. Segons el novel·lista, el riu que travessa Vic és el Gurri, mentre que el Mèder passa prop de Vic, a la inversa de la realitat: el Mèder sempre ha travessat Vic i el Gurri recorria els voltants. Com que Verdaguer arriba a la ciutat després de passar sobre el Gurri, era millor establir un lligam més estret entre aquest riu i Vic. I, de retruc, entre Verdaguer i Vic. A banda de les raons sonores: fa de més ben llegir –i té més força– *Gurri* que *Mèder*, topònim que, a més, ve de “merder”.

Llibertat també per adequar la geografia a les necessitats narratives. Si el cim dels Pirineus que el jove Verdaguer admira més és el Puigmal, inventarem, per fer-lo visualment més atractiu, que és un cim “de neus perpètuas”.

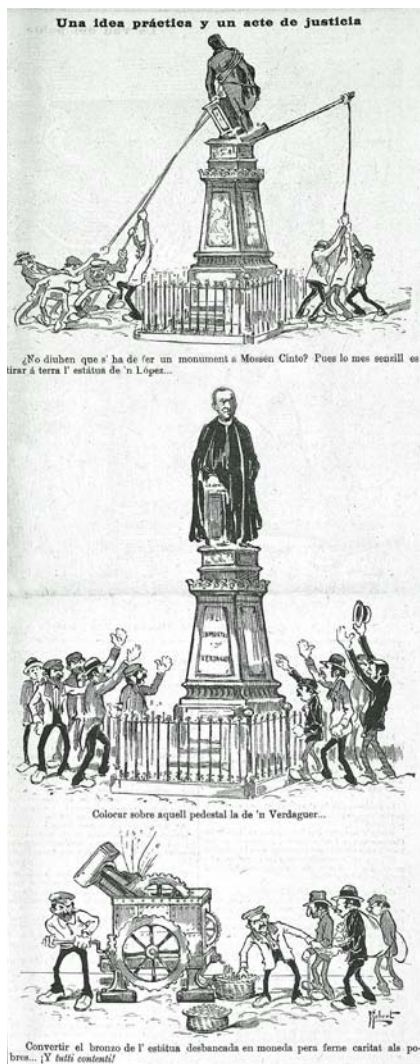
Si el poble de Vinyoles d’Orís on Verdaguer va fer de vicari i va emmalaltir porta mals records a l’escriptor, és lícit dir que aquella parròquia està “perduda a les inhòspites muntanyes del nord de la plana”, quan es troba només uns trenta metres més amunt que Vic sobre el nivell del mar i és ben fàcil d’accedir-hi.

I llibertat cronològica, per raons estilístiques. En un sol any –el 1859–, i una sola frase, inclou l’inici de l’enderroc de les muralles de Barcelona –va ser el 1854– amb el nou pla urbanístic d’Ildefons Cerdà, que sí que engega el 1859.

Per raons estilístiques, també, cal tirar pel dret: “Gaudí freqüentava la tertúlia del carrer Pelai, la Renaixença”. És més feixuc escriure que era la tertúlia del Cafè Pelayo, establiment que donava a la Rambla i feia cantonada amb Pelai.

I per raons que l’autor i el jurat deuen saber, quan Verdaguer va anar al Rosselló, va anar, en concret, a Montpeller.

La pagesa compra ous. El novel·lista també acosta l’època de Verdaguer al lector d’avui quan decideix que en el moment que la mare, a Vic, sent el plor desconsolat del seu fill, “estava comprant ous a [sic] una de les parades”.

La Campana de Gràcia proposa que el 21 de juny de 1902, a la mort de Verdaguer, el monument al marquès de Comillas sigui substituït per la figura del poeta.

Llavors, com se sap, era difícil viure a pagès i del camp i no tenir gallines.

El lector d’ara és un lector urbà que compra ous al mercat, i sap que també els pobres –com era, diu el novel·lista, la família de Verdaguer–, poden fer-ho. Impossible que dubti –pensen l’autor i els membres del jurat– que una família pagesa del segle XIX –que menava una economia de subsistència i procurava tenir de tot, pel que feia al menjar– es gastés diners comprant ous.

Una altra de les prerrogatives del novel·lista consisteix a completar les biografies de Verdaguer. L’estimació de la mare pel fill –pel fill capellà i escriptor famós, entenen tots els estudiosos– va ser prèvia a la carrera religiosa i literària del personatge. La mare “sempre li va tenir una estimació

especial” i per demostrar-ho, escriu: “El dia del bateig, van tirar confits i anissos des del balcó de casa seva”.

Com que ara s’ha perdut aquest costum, llavors generalitzat, el lector modern pensarà que a casa de Verdaguer van endevinar que aquell nadó seria més important que els seus germans i ho van celebrar d’aquesta manera tan original. I per accentuar l’estimació de la mare, el novel·lista diu que els pares van tenir onze fills, quan en van ser vuit.

Un lèxic perdut. El novel·lista té també dret, pensa el jurat, a completar les biografies del personatge amb l’objectiu d’engrandir la seva obra. Pel que fa a la llengua, l’autor de *Canigó* no només portava la força viva de la llengua popular, sinó que rescatava “un lèxic perdut”, sense que els filòlegs i lingüistes hagin pogut descobrir mai quin va ser aquest lèxic perdut, recuperat per Verdaguer.

I deu ser cert que era perdut perquè, descriu el novel·lista, en època de *Lo Gaiter del Llobregat* “les forces tel·lúriques catalanes despertaven després de molts anys de decadència i fins i tot d’oblit de la pròpia llengua”.

D’oblit de la pròpia llengua –ningú no parlava català, doncs– i també dels “costums i tradicions”. Tots?

I té llicència a humanitzar el personatge, amb un toc col·loquial, vulgar: “Ja veig que el dret –diu mossèn Verdaguer al seu cosí, l’estudiant Narcís Verdaguer i Callés– et fa anar de cul”.

Més prerrogatives: la d’utilitzar les dades biogràfiques publicades que vulgui, fins i tot les que han estat desmuntades pels estudiosos, com la d’insistir en el fet que el pare, a més de menar camps, era picapedrer, quan ho era en el sentit que ha conservat el mot a les Illes, el de paleta. I la d’afirmar que Folgueroles era un poble de picapedrers, quan ho va ser més tard.

O com la d’exagerar i insistir que a casa seva eren molt pobres. Els Verdaguer-Santaló, saben els verdaguerians, no eren pas de les famílies pobres del poble, eren propietaris de la casa on vivien, no pas masovers, i poca gent del poble podia conrear tanta extensió de terra com la d’ells.

El novel·lista reforça la idea bo i afirmant que, quan Verdaguer viu a casa dels marquesos, “tots els famili-

ars de Folgueroles viuen d'ell, de la pensió que els envia", com si fossin una gentada, quan només s'enviava a la família de la germana Francisca, els únics familiars necessitats.

Correccions. I alhora dret a corregir els fets. Mossèn Cinto, diu el novel·lista, fa el discurs dels Jocs Florals del 1893. Aquest discurs no s'ha trobat mai.

També diu que va fer, mentre estava malalt, els darrers mesos de la seva vida, el de l'homenatge a Rubió i Ors. No, l'homenatge es va celebrar tres anys abans, el 1889 i el discurs el va pronunciar Lluís Domènech.

El que va fer Verdaguer mesos abans de morir, concretament el 14 de gener de 1902, va ser la conferència "Record necrològic de Joaquim Rubió i Ors", en un acte organitzat per la Reial Acadèmia de Bones Lletres. O bé el detall que Verdaguer acompanyava cada dia la mare a l'ermita de la Damunt, quan ho feia cada diumenge.

Les dates no deixen de ser números i per a un relat, no cal que les xifres siguin bones. Així, Collell obté un premi als Jocs Florals amb el poema "Epístola" el 1878, però va ser dos anys abans. I el casament d'Antoni López amb Maria Gayón s'avança d'un 23 de març a un 19 de març. Una Maria Gayón que, quan Verdaguer la coneix, es dirigeix a ella anomenant-la "senyora marquesa", quan encara no n'era perquè el marquès era el seu futur sogre, Antonio López, no pas el seu promès.

Un viatge que mareja. El lector d'ara tampoc no ha de saber quin sistema de transports es va anar implantant en el transcurs de la vida de Verdaguer.

Aquell 1868 de la recepció de l'Ateneu feia catorze anys que circulava el tren de Barcelona a Granollers, des d'on s'agafava la diligència de Vic, però això no impedeix que, quan Verdaguer torna de Barcelona a casa, el novel·lista el faci anar fins a Mataró amb tren i d'aquí, amb diligència, a Vic, trajecte "una mica més llarg, però, tot i això, era el més ràpid". I per fer-lo més llarg, el fa donar una volta per Manresa!

Ho podia ser més, de ràpid, per Mataró —és discutible, tot i no desviar-

Notícia: el vilafranquí Morgades, convertit en osonenc, nomenà Verdaguer príncep dels poetes

se per Manresa— quan el tren no havia enllaçat Barcelona amb Granollers —entre el 1848 i el 1854—, però no el 1868. Aquest viatge de tornada a la Plana de Vic el fa Verdaguer amb el seu amic Collell. Així, el novel·lista pot fer-los conversar durant el llarg trajecte. El lector no pot pas saber que en Collell vivia a Barcelona, on estudiava filosofia i lletres, i que aquell dia no va tornar amb el seu amic a Vic.

Excm. y Ilm. Doctor D. Josep Morgades y Gili
Nascut a Vilafranca del Penedès lo dia 10 d' Octubre de 1856. † a Barcelona lo dia 8 del actual.

El bisbe Josep Morgades, nascut a Vilafranca del Penedès —aquí, retratat a La Veu de Tortosa— era de la Plana de Vic, segons Andreu Carranza.

Per reforçar més l'amistat entre els dos seminaristes escriptors, Collell el "va anar a rebre a l'estació de Granollers". Sí, va anar a l'estació de Granollers, però a l'estació de Granollers de Barcelona, com s'anomenava llavors la del tren que circulava entre la capital del Vallès Oriental i Barcelona. En contrapartida, el viatge per Occitània del 1877 que fa amb Collell, el va fer, diu el novel·lista, amb Claudi López.

A vegades, el narrador, sempre amant a reforçar fets i idees al llarg de la novel·la, construeix frases que li poden semblar, a un llepafils, massa banals, però jurat, editors i autor consideren que són necessàries per suavitzar l'esforç de la comprensió del text. Per exemple, aquestes: "Les tronades, les

postes de sol, qualsevol fenomen de la natura el sumia en un estat d'abstracció i..." i aquí apareix l'aparent banalitat, "de contemplació de la natura". O bé aquesta altra, molt més clara: "No podia negar res al seu fill estimat, i encara menys allò que demanava".

No hem trobat que, a diferència de Verdaguer, el novel·lista recuperi cap lèxic perdut, però sí que hem detectat una aportació semàntica: "els sil·logismes el portaven de cap", per "el treien de polleguera" o "el marejaven".

Príncep dels poetes. La més gran aportació a la biografia de Verdaguer de la novel·la premiada fa referència a la famosa frase que li va dedicar el bisbe Morgades quan li va posar la corona de llaurer a Ripoll. Tothom ha cregut que li va dir: "Vos coronem en nom de Catalunya". No, li va dir, "En nom de tot Catalunya us nomeno... príncep dels poetes!", i amb aquest títol el van honorar els veïns del carrer quan la policia va intentar detenir-lo. Un bisbe Morgades que, contra el que diu tothom, no era pas de Vilafranca del Penedès, sinó de la plana de Vic, cosa que fa més coent l'enfrontament entre els dos personatges.

I més que no pas aportació, llicència poètica és el fet que quan Verdaguer, malalt, és traslladat des del pis del carrer d'Aragó a la Vil·la Joana de Vallvidrera, no ho fa pas, aquell 1902, en faetó —el lector d'avui no coneix ni el mot ni la cosa— sinó en automòbil, un cotxe que anava traient fum per un tub del darrere alt com una xemeneia i que va ser el que primer va atreure l'atenció de la gent que es va aplegar davant el pis. Un automòbil que es torna a posar en marxa "enmig de les trompes de fum i les explosions".

Caldrà estudiar si aquell fum va accelerar la degeneració dels pulmons de Verdaguer, malalt de tuberculosi, i, per tant, va escurçar-li la vida.

Lluís Bonada